

AZERBAJCANIN ŐEKİ-ZAKATALA YÖRESİNİN TÜRK MENŞELİ ETNOTOPONİMLERİ

Mehebbet PAŐAEVA

Azerbaycan Milli İlimler Akademisi, Arkeoloji ve Etnografi Enstitüsü, Bakü /Azerbaycan

Anahtar Kelimeler: Etnotoponim, Kabile, Halk, Tarih, Söyköku.

ÖZET

İnsanların yerleşmiş oldukları en eski yerlerden biri de hiç şüphesiz ki, Türk dünyasının ayrılmaz bir parçası olan Azerbaycandır. Azerbaycanda tarihin eski devirlerinden başlamış günümüze kadar korunmuş Türk menşeli yer adları mevcuttur. Tarihi milattan öncelere ait bu yer adları eski yazılı kaynaklar ve folklor araştırmalarında açık bir şekilde ifade olunmuştur. Azerbaycan'ın tarihi geçmişi, coğrafi konumu ve halkların etnik menşeyi hakkında bilgi veren yer adları (toponimler) zaman zaman parçalanarak bir birinden ayrı kalmış Türk dünyasının büyük geçmişinin öğrenilmesi için değerli bir kaynaktır. Her bir yer adı ait olduğu halkın dili, tarihi, etnografyası, dünya görüşleri, teşkilatı, etnogenetik yapısı, medeniyeti gibi özellikler hakkında çok yönlü bilgi verir. Yer adları sadece belirli bir yerin adını bildirmekle yanı sıra, o yerlerde yaşayan halkın etnik yapısı gibi çeşitli özellikleri de bildirmektedir. Malumdur ki, etnotoponimler halkın tarihini, etnogenezi, onun yayılma alanlarını öğrenmek açısından son derece büyük önem taşır. Etnotoponimlerin müeyyen grubu halkın teşkilatında hansı kabile, tayfaların iştirak ettiğini, bu prosesin özünü ne zaman baş verdiğini müeyyenleştirmeye imkan verir ve halkın tarih boyu yaşadığı ve yayıldığı arazi müeyyenleştirmek için tutarlı kaynaktır. Azerbaycan türklerinin etnogenesinde bir çok kadim türk kavimleri iştirak etmişler. Bu kavimlerin her biri Azerbaycan arazisindeki toponimlerde adlarını koruyabilmişlerdir. Azerbaycanın Őeki-Zakatala yöresi tarih boyunca birçok türk kavimlerinin göç ettiği arazilerden olmuştur. Bu kavimlerden Hun, Avar, Savir, Katak, Bulqar, Hazar, Kıpçak, Tele, Muğal, Bucaq ve b. bölgenin etnotoponimlerinin formalaşmasında mühüm rolü olmuştur. Sunulan çalışmada Azerbaycan'ın zengin tarihe malik olan arazilerinden Őeki-Zakatala yöresindeki yer adları incelenmiştir. Őeki-Zakatala yöresi Azerbaycan Türk köklerinin daha derin katlarını, ümumtürk tarihinin eski çağlarını öğrenmek için misilsiz hazinedir. Makalede Azerbaycan'ın Őeki-Zakatala yöresindeki mevcut olan bazı yer adları ve bu yerlere adlarını vermiş eski Türk menşeli tayfalarla ilgili bilgiler verilmiş, türk halklarının soy kökünde bulunan etnik tayfa ve kabile birleşmeleri ile ilgili tahliller yapılmıştır. Yer adları ile ilgili yöre halkı arasında dolaşan efsane ve rivayetlerde eski türk kültürünün izleri araştırılmış, zaman-zaman bu topraklara göç eden eski türk tayfalarından söz edilmiş, bazı yer adlarının menşeyi hakkında bilgi verilmiştir.